

რუსუდან ჯავახაძე, ნინო რუხაძე, ნანა ხათიაშვილი, ხათუნა შუბლაძე, ოლღა ღვაბერიძე
შრომის მედიცინის თანამედროვე გამოწვევები საქართველოში ჯანმო-ს დირექტივების
გათვალისწინებით

ბ. მახვილაძის სახ. შრომის მედიცინისა და ეკოლოგიის ს/კ ინსტიტუტი;
 თბილისი, საქართველო

Doi: <https://doi.org/10.52340/jecm.2022.07.40>

RUSUDAN JAVAKHADZE, NINO RUKHADZE, NANA KHATIASHVILI,
KHATUNA SHUBLADZE, OLGA GHVABERIDZE

MODERN CHALLENGES OF OCCUPATIONAL MEDICINE IN GEORGIA, TAKING INTO ACCOUNT WHO DIRECTIVES

N. Makhviladze S/R Institute of Labor Medicine and Ecology;
 Tbilisi, Georgia

SUMMARY

The current situation in the field of occupational medicine is analyzed both at globally and nationally level. It is recommended by WHO to create a national system of occupational medicine in the member countries of the organization. In modern conditions, the multi-spectrum complex problem of maintaining the health of the labor potential of the state can be solved only within the framework of the national system of labor medicine. Despite the fact, that many documents, conventions, recommendations, directives have been created in the direction of occupational safety and health protection of the employed population, which create an appropriate legal basis for the smooth operation of the system. However, work in this field should be carried out on a larger scale at the national level. A first-class task is the purposeful improvement of the legislation in the direction of labor and health protection and its harmonization with the international legislative and EU requirements within the framework of the modern European neighborhood policy.

The priorities of occupational medicine at the modern stage of society's development are determined. Many current challenges facing the structures of the Labor Medicine Service of Georgia require a quick and effective response.

Keywords: occupational medicine, modern challenges, Labor Medicine Service, Georgia

საქართველოს მოსახლეობის ჯანმრთელობის დაცვის პოლიტიკა, რომლის ძირითად პრინციპებად აღიარებულია სამართლიანობა, ხელმისაწვდომობა და თანასწორუფლებიანობა, მიზნად ისახავს ზრუნვას ადამიანის ჯანმრთელობისთვის, საზოგადოების სოციალური, ფიზიკური და ფსიქიკური კეთილდღეობისათვის [2,3,6,7].

ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ მიღებული პროგრამა - ჯანმრთელობა 21 - ჯანმრთელობა ყველასათვის 21 საუკუნეში - ყველა ქვეყნის მთავრობებს მოუწოდებს, შემუშავებული იქნას კონცეფცია დასაქმებული (როგორც სახელმწიფო, ისე კერძო სექტორში) მოსახლეობის ჯანმრთელობის დასაცავად [5].

ადამიანს აქვს კონსტიტუციური უფლება იცხოვროს და იმოღვაწეოს ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოში. ეკოლოგიური სიტუაციის დამძიმება იწვევს ადამიანთა ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუარესებას, ირღვევა ორგანიზმში მიმდინარე ბიოლოგიური პროცესები, იცვლება გარემოს ფაქტორებისადმი ადამიანის ადაპტაციური შესაძლებლობები, რის გამოც იმატებს ისეთი დაავადებები, როგორცაა ნერვული, გულ-სისხლძარღვთა, ონკოლოგიური, ენდოკრინული, ვირუსული, სასუნთქი სისტემის და სხვ.

თანამედროვე პირობებში სახელმწიფოს შრომითი პოტენციალის ჯანმრთელობის შენარჩუნების მრავალსაშუალო კომპლექსური პრობლემის გადაწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ შრომის მედიცინის ეროვნული სისტემის ფარგლებში. შრომის მედიცინა – პროფილაქტიკური მედიცინის სპეციფიკური დარგია, იგი შრომითი საქმიანობის პროცესში მონაწილეთა ჯანმრთელობის უზრუნველყოფის მწყობრი სისტემაა და მოიცავს სამართლებრივ, სოციალურ-ეკონომიკურ, ორგანიზაციულ-ტექნიკურ, სანიტარიულ-ჰიგიენურ, სამკურნალო-

პროფილაქტიკურ, სარეაბილიტაციო და სხვა ღონისძიებების კომპლექსს. შრომის მედიცინა, თანამედროვე გაგებით, მომუშავეს ჯანმრთელობის შემსწავლელი პროფილაქტიკური და სამკურნალო-სარეაბილიტაციო მედიცინის ინტეგრირებული დარგია, რომელიც ორიენტირებულია სამედიცინო, ტექნიკური და ეკონომიკური საკითხების გადანყვეტაზე. შრომის მედიცინის განვითარების მიმართულებები არსებითად სოციალური პოლიტიკის განმსაზღვრელია, რომელსაც შეუძლია დასაქმებულის ჯანმრთელობაზე პროფესიული და არაპროფესიული ფაქტორების ზეგავლენის გამოვლენა, ჯანმრთელობის დაზიანების რისკის კონტროლი და შესაბამისი მმართველობითი გადანყვეტილებების მიღება [1].

შრომის მედიცინის უპირველეს პრიორიტეტად მიჩნეულია სანარმოო გარემოსა და შრომის პროცესის ფიზიკური, ქიმიური, ბიოლოგიური და ფსიქოსოციალური ფაქტორების ზემოქმედების შემცირების პრობლემის გადანყვეტა და მიზანმიმართული პროფილაქტიკური ღონისძიებების შემუშავება-განხორციელება ქვეყნის სპეციფიკური პირობების გათვალისწინებით. მთლიანობაში ეს პროცესი წარმოადგენს ჯანმრთელობის რისკის ანალიზს და წარმოგვიდგება სამი ურთიერთდაკავშირებული მომენტის სახით; რისკის შეფასება, რისკის მართვა, ინფორმირება რისკისა და მისი შემცირების გზების შესახებ [1].

ჯანმო-ს მოქმედებების გლობალურ გეგმაში [4] აღნიშნულია, რომ დასაქმებულები წარმოადგენენ მსოფლიოს მოსახლეობის ნახევარს და გვევლინებიან თანამედროვე საზოგადოების ეკონომიკური და სოციალური განვითარების წარმმართველ ძალად. მათი ჯანმრთელობა დამოკიდებულია როგორც სოციალურ და ყოფით ფაქტორებზე, ასევე სანარმოო გარემოს მრავალრიცხოვან რისკის ფაქტორებზე, რომელთა მავნე გავლენის პრევენციას მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს სამედიცინო მომსახურების ხელმისაწვდომობა.

2007 წლის მაისში ჩატარებულ ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის ასამბლეაზე განხილულ და მიღებულ იქნა გლობალური გეგმა. ასამბლეა ჯანმრთელობის მსოფლიო ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებს რეკომენდაციას უწევს შექმნან შრომის მედიცინის ეროვნული სისტემა.

საერთაშორისო ორგანიზაციები: ჯანმო (WHO), იუნეპი (UNEP), შლო (ILO), ევროსაბჭო ბოლო ათეული წელია განსაკუთრებით გააქტიურებული არიან დასაქმებული მოსახლეობის პროფესიული უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის დაცვის მიმართულებით. შექმნილია მრავალი დოკუმენტი, კონვენცია, რეკომენდაცია, დირექტივა, რომლებშიც ასახულია შრომის მედიცინის სამსახურის განვითარების ძირითადი პრინციპები, ინფრასტრუქტურის სხვადასხვა მოდელი.

სამუშაო ადგილზე უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით შრომის მედიცინის საერთაშორისო კომისია (ICOH) აწარმოებს მუდმივ მუშაობას, რათა გაზიარებულ იქნას საერთაშორისო გამოცდილების ყველა ასპექტი. K2018 წელს ღუბლინში ჩატარდა ICOH-ის 32-ე კონგრესი, სადაც განისაზღვრა შრომითი პოტენციალის შენარჩუნების საკვანძო საკითხები. შრომის მედიცინისა და უსაფრთხოების კონვენციის სტრატეგიული მიზანი ასახულია მომუშავეთა ფუნდამენტური სოციალური უფლებების შესახებ ევროკავშირის ქარტიაშიც [8,9].

შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის 1985 წლის 161-ე კონვენციის „შრომის მედიცინის სამსახურების შესახებ“ მიხედვით, შრომის მედიცინის სამსახურის ფინანსური უზრუნველყოფა ეკისრება დამსაქმებელს, მაგრამ მთელი რიგი მცირე და საშუალო ბიზნესის სანარმოებისათვის, კერძო მესაკუთრეთათვის, ასევე, არასახელმწიფო სექტორში დასაქმებულთათვის შეუძლებელია დამატებითი მომსახურების შესყიდვა. მათთვის ერთადერთ გამოსავალს წარმოადგენს სახელმწიფო სექტორის შრომის მედიცინის საბაზო სამსახურებისადმი მიმართვა. ამიტომაც, შრომის მედიცინის სამსახურების ჩამოყალიბებაში უნდა იყოს ჩართული სახელმწიფო სექტორი - შრომის მედიცინისა და უსაფრთხოების სახელმწიფო სამსახურები, სოციალური და ჯანდაცვის სტრუქტურები, მათ შორის შესაბამისი სამინისტროები.

ევროპული ქვეყნების შრომის მედიცინის სამსახურის საკანონმდებლო და პრაქტიკული მუშაობის სფეროში ცვლილებების ორიენტირს წარმოადგენს შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის კონვენცია შრომის მედიცინისა და ტექნიკური უსაფრთხოების შესახებ (#155) და რეკომენდაცია (#164) 1981 წ; კონვენცია შრომის მედიცინის სამსახურის შექმნის შესახებ (#161) და

რეკომენდაცია (#171) 1985; ევროკავშირის დირექტივა - 89/391 EEC (1989); ჯანმო-ს გლობალური სტრატეგია „მომუშავეთა ჯანმრთელობა 2000“ (1996).

თანამედროვე ეტაპზე შრომის მედიცინის განვითარების პრიორიტეტებია:

- საწარმოო გარემოსა და შრომის პროცესის რისკის ფაქტორების გამოვლენა, მათი ჰიგიენური რეგლამენტაცია, ამ ფაქტორების დასაქმებულთა ჯანმრთელობაზე შერწყმული, კომბინირებული და კომპლექსური მოქმედების გათვალისწინებით;
- შრომის მედიცინის პროფილით ტექნიკური რეგლამენტების შემუშავება და პრაქტიკაში დანერგვის ხელშეწყობა;
- პროფილაქტიკური ღონისძიებების შემუშავება საწარმოო გარემოში არახელსაყრელი ფაქტორების გავრცელების თავიდან ასაცილებლად და დასაქმებულთა დაცვა ამ ფაქტორებისგან;
- საკანონმდებლო-ნორმატიული და მეთოდური დოკუმენტების (ტექნიკური რეგლამენტების) შემუშავების მეცნიერული ბაზის უზრუნველყოფა და მისი მუდმივი სრულყოფა;
- შრომის მედიცინის მიმართულებით სამეცნიერო-პრაქტიკული კვლევების გააქტიურება, ბაზების მომზადება და სრულყოფა, კვლევის უახლესი მეთოდების დანერგვა საერთაშორისო მოთხოვნების დონეზე (ჰიგიენური, ტოქსიკოლოგიური, კლინიკური).
- მრავალპროფილიანი კვლევების ჩატარება საწარმოო ფაქტორების დადგენის და დასაქმებული მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე მათი გავლენის დადგენის შესახებ, შემდგომი პრევენციული ღონისძიებების შემუშავებით.

შრომის მედიცინაში სამეცნიერო-პრაქტიკული მიმართულებით მიღწევები საფუძველს ქმნის საწარმოო ფაქტორების მავნე ზემოქმედების პრევენციისთვის, დასაქმებული მოსახლეობის ჯანმრთელობის შენარჩუნებისა და, შესაბამისად, ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლისთვის. ყოველივე ზემოთქმული კი, ძირითადად, უნდა განხორციელდეს მრავალწლიანი ეროვნული პროგრამებით და გარანტირებული უნდა იყოს ქვეყნის კონსტიტუციით, შრომის და ჯანმრთელობის დაცვის შესაბამისი კანონმდებლობით, შრომის მედიცინის ეროვნული კონცეფციით.

შრომის მედიცინის პრიორიტეტული ამოცანების გადაწყვეტა ეფუძნება ეროვნული მეურნეობის დარგების განვითარებას და ჯანმრთელობის დაცვის ეროვნულ პოლიტიკას. თანამედროვე გამოწვევების საპასუხოდ აუცილებელია სამთავრობო ინიციატივა ქვეყნის მიერ აღებული საერთაშორისო შეთანხმებებით გათვალისწინებული ვალდებულებების შესასრულებლად; კანონმდებლობის მიზანმიმართული სრულყოფა და მისი ჰარმონიზაცია საერთაშორისო საკანონმდებლო და ევროკავშირის მოთხოვნებთან თანამედროვე ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის ფარგლებში.

ამრიგად, საზოგადოების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს შრომის მედიცინის სამსახურის სტრუქტურების წინაშე არსებული მრავალი აქტუალური გამოწვევა სწრაფ და ეფექტურ რეაგირებას საჭიროებს. პრობლემისადმი ასეთი კომპლექსური მიდგომის საფუძველზე შესაძლებელი იქნება სისტემის `შრომის პირობები - ჯანმრთელობა` ხარისხის გაუმჯობესება, რაც ადამიანის კონსტიტუციური უფლების - ცხოვრობდეს და მუშაობდეს კეთილსასურველი გარემოს პირობებში, რეალიზაციის საფუძველია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Большаков А.М., Маймулов В.Г. Общая гигиена. М. Геотар-Медиа. – 2006 – 736 с.
2. Бухтияров И. В. Современное состояние и основные направления сохранения и укрепления здоровья работающего населения. // Медицина труда и промышленная экология. 2019. - № 9. – Т. 59. - 527-532.
3. Бухтияров И.В., Измеров Н.Ф., Тихонова Г.И., Чуранова А.Н., Горчакова Т.Ю., Брылева М.С., Крутко А.А. Условия труда как фактор риска пвышения смертности в рудоспособном возрасте. // Медицина труда и промышленная экология, 2017.-N 8.-С.43-49.
4. Глобальный План действий по профилактике неинфекционных заболеваний и борьбе с ними на 2013-2020 гг.

// <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/94384/9789244506233-rus.pdf>.

5. Здоровье-21: Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ./Всемирная организация здравоохранения. Европейское региональное бюро. Копенгаген. // <http://www.euro.who.int/-data/assets/pdf-file/0007/109780/wa540ga199herus.pdf>.
6. Измеров Н.Ф. Концептуальные подходы к сохранению и укреплению здоровья работающего населения. //Бюллетень Научного Совета „Медико-экологические проблемы работающих“.- 2003. №1.- С.4-10.
7. Измеров Н.Ф., Пиктушанская Т.Е. Показатели смертности больных профессиональными заболеваниями и оценка качества медицинской помощи.//Медицина труда и промышленная экология, 2016. - №9. - С.18-23.
8. Global Strategy on Occupational Health for All. The way to the health and work. WHO. Geneva:
9. Rantanen J., Kauppinen T., Jehtinen S. et al. Work and health country profiles of twenty-two European countries. People and work research. Report 52. Helsinki: FIOH: 2002.

რუსუდან ჯავახაძე, ნინო რუხაძე, ნანა ხატიაშვილი, ხათუნა შუბლაძე, ოლეა ლვაბერიძე
შრომის მედიცინის თანამედროვე გამოწვევები საქართველოში ჯანმო-ს დირექტივების
ვათვალისწინებით

ბ. მახვილაძის სახ. შრომის მედიცინისა და ეკოლოგიის ს/კ ინსტიტუტი;
 თბილისი, საქართველო

რეზიუმე

განალიზებულია შრომის მედიცინის სფეროში არსებული მდგომარეობა, როგორც გლობალურ, ისე ეროვნულ დონეზე. ჯანმო-ს მიერ რეკომენდებულია ორგანიზაციის წევრ ქვეყნებში შრომის მედიცინის ეროვნული სისტემის შექმნა. თანამედროვე პირობებში სახელმწიფოს შრომითი პოტენციალის ჯანმრთელობის შენარჩუნების მრავალსპექტრიანი კომპლექსური პრობლემის გადაწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ შრომის მედიცინის ეროვნული სისტემის ფარგლებში. დღეისათვის დასაქმებული მოსახლეობის პროფესიული უსაფრთხოების და ჯანმრთელობის დაცვის მიმართულებით შექმნილია მრავალი დოკუმენტი, კონვენცია, რეკომენდაცია, დირექტივა, რაც სათანადო სამართლებრივ ბაზას ქმნის სისტემის გამართული მუშაობისათვის. თუმცა ამ სფეროში სამუშაოები ეროვნულ დონეზე უფრო ფართო მასშტაბით უნდა წარიმართოს. პირველხარისხოვან ამოცანას წარმოადგენს შრომისა და ჯანმრთელობის დაცვის მიმართულებით კანონმდებლობის მიზანმიმართული სრულყოფა და მისი ჰარმონიზაცია საერთაშორისო საკანონმდებლო და ევროკავშირის მოთხოვნებთან თანამედროვე ევროპული სამეცნიერო პოლიტიკის ფარგლებში.

განსაზღვრულია საზოგადოების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე შრომის მედიცინის პრიორიტეტები. საქართველოს შრომის მედიცინის სამსახურის სტრუქტურების წინაშე არსებული მრავალი აქტუალური გამოწვევა სწრაფ და ეფექტურ რეაგირებას საჭიროებს.

